

IDEA I KONCEPCJA SPOŁECZNEGO DOMU KULTURY

SPOŁECZNY DOM KULTURY
—> PROPOZYCJA
NA DZISIEJSZE CZASY.

Społeczny
Dom Kultury

IDEA I KONCEPCJA SPOŁECZNEGO DOMU KULTURY

Społeczny Dom Kultury (SDK) to sieć osób i instytucji pracujących wspólnie nad modelem rozwoju lokalnych domów kultury, który łączy siły kadr kultury, artystek, animatorów oraz społeczności, aby wspólnie tworzyć przestrzeń dla czulej kultury zakorzenionej w wartościach, stając się otwartym centrum dialogu, wymiany i integracji.

Dlaczego chcemy współtworzyć Społeczne Domy Kultury?

Społeczny Dom Kultury to propozycja na dzisiejsze czasy. **Stoimy w obliczu dynamicznych zmian i potrzebujemy adekwatnych lokalnych instytucji kultury** - dlatego poszukujemy modelu instytucji zdolnej do adaptacji i reagowania na wyzwania ale odpornej na nadmiar bodźców, szum informacji i nieistotne trendy. Robimy to, aby zapewnić, że dom kultury pozostanie żywym i inspirującym miejscem, które nie tylko nadąża za zmianami, ale także aktywnie w nich uczestniczy, stając się katalizatorem pozytywnych przemian w lokalnym środowisku - nie zostawiając nikogo z tyłu, dbając o wszystkich członków wspólnoty.

Działamy, ponieważ chcemy współtworzyć w Polsce miejsca swoistego społecznego "nadganiania" i łączenia grup lokalnych: tych, które pędzą do przodu z nurtem zmian, tych z obrzeży organizujących się inaczej, tworzących własne unikalne kultury i tych, które wymagają uwagi, wrażliwości i empatii - wierząc, że każda z tych grup ma coś cennego do dodania w budowie lokalnej wspólnoty. Działamy w świecie widzianym jako żywa, połączona całość. Nasz dom kultury ma być miejscem, w którym wartości są pielęgnowane i rozwijane, a każdy mieszkaniec ma szansę stać się częścią tej pozytywnej zmiany. Domy kultury w Polsce stanowią ogromny i cenny zasób idei w działaniu, relacji, kompetencji oraz doświadczeń w żywym społecznym obiegu kultury, a ich przyszłość jest dla nas kluczowa. Chcesz mieć w swoim miejscu społeczny dom kultury, chcesz pracować w nuncie społecznych domów kultury, dołącz!

Jak chcemy działać?

Tworzymy oddolny ruch Społecznych Domów Kultury i jesteśmy otwartym kolektywem osób, który łączy wspólna wizja rozwoju kultury poprzez wzmacnianie jej społecznej ramy. W naszych szeregach znajdziesz menedżerów, samorządowców, animatorki, ekspertów, badaczki i lokalnych liderów - wszystkich, którzy pragną budować sieć współpracy na rzecz społecznych domów kultury. Uważamy, że model społecznego domu kultury to klucz do wzmacniania lokalnych społeczności i pragniemy, aby stał się powszechną praktyką rozwojową lokalnych instytucji kultury w Polsce.

NASZE DZIAŁANIA CHCEMY OPRZEĆ NA TRZECH WZAJEMNIE WSPIERAJĄCYCH SIĘ KRĘGACH:

1. Pierwszy krąg to **sieć osób** – to my, członkowie Ruchu, którzy dzielimy się wiedzą, doświadczeniem i pasją. Organizujemy spotkania, warsztaty i szkolenia, aby wzmacniać kompetencje każdego, kto chce działać na rzecz społecznych domów kultury. Tworzymy przestrzeń do dyskusji, wymiany pomysłów i wspólnego wypracowywania rozwiązań. Jesteśmy przekonani, że tylko poprzez wzajemne wsparcie i współpracę możemy osiągnąć nasze cele.

Ruch społeczny w naszym rozumieniu to oddolna inicjatywa, która wykracza poza formalne struktury. To sieć ludzi, idei i działań, które mają na celu wywołanie pozytywnych zmian społecznych. Nasza siła tkwi w zaangażowaniu osób i organizacji, które włączają się w nasze działania, dzielą się swoimi zasobami i wspólnie dążą do realizacji wspólnego celu.

2. Drugi krąg to **sieć instytucji i organizacji sojusznich**. Zależy nam na budowaniu trwałych partnerstw z podmiotami, dla których model społecznego domu kultury jest istotną częścią ich misji. Mogą to być samorządy, fundacje, stowarzyszenia, regionalne instytucje kultury czy uczelnie. Razem będziemy identyfikować dobre praktyki, promować model społecznego domu kultury i wspierać jego wdrażanie na szeroką skalę. Wierzimy, że synergie wynikające z takich partnerstw są niezbędne do osiągnięcia realnych zmian.

3. Trzeci krąg mają stanowić **miejsca terenowe** – instytucje i organizacje, które lokalnie działają w modelu społecznego domu kultury. To serce naszego ruchu. Pragniemy wspierać te miejsca w ich codziennej pracy, pomagać w rozwoju programów i budowaniu silnych więzi z lokalną społecznością. Będziemy promować ich sukcesy, inspirować innych do działania i pokazywać, jak społeczny dom kultury może realnie zmieniać życie ludzi.

Wierzimy, że **razem możemy stworzyć silną i prężnie działającą sieć społecznych domów kultury, która przyczyni się do rozwoju lokalnych społeczności w całej Polsce**. Zapraszamy do dołączenia do naszego ruchu wszystkich, którzy czują, że to jest ich misja. Razem możemy sprawić, że społeczny dom kultury stanie się sercem każdej lokalnej społeczności, miejscem spotkań, wymiany idei i wspólnego działania na rzecz lepszej przyszłości.

NA CZYM POLEGA NASZA PROPOZYCJA SPOŁECZNEGO DOMU KULTURY?

Społeczny Dom Kultury to **koncepcja odpowiadająca na zmieniające się potrzeby społeczne i kulturowe**. Jest to miejsce, które wykracza poza tradycyjną rolę instytucji dostarczającej ofertę kulturalną, stając się platformą integracji, współpracy i rozwoju lokalnej wspólnoty w oparciu o lokalne zasoby kulturowe. W SDK mieszkańcy przestają być odbiorcami, a stają się współtwórcami i współdecydentami działań, angażując się w proces współdecydowania o programie i funkcjonowaniu placówki. Celem SDK nie jest produkcja wydarzeń/ oferty kulturalnej, ale tworzenie przestrzeni spotkania, gdzie ludzie mogą opowiadać o sobie, współodczuwać i tworzyć nowe znaczenia, stając się współgospodarzami kultury.

Podstawą idei Społecznego Domu Kultury jest **przesunięcie akcentu z biernego uczestnictwa na aktywne współuczestnictwo i współodpowiedzialność społeczności lokalnej** za program, przestrzeń i funkcjonowanie instytucji. SDK łączy profesjonalizm, zespołu, zasoby instytucji z energią, kreatywnością i sprawczością mieszkańców. Program i działania są demokratycznie ustalone, a przestrzeń jest dostępna dla wszystkich i współtworzona przez społeczność oraz organizacje pozarządowe. Instytucja ta aktywnie włącza mieszkańców w planowanie, realizację i ewaluację działań kulturalnych, stając się platformą współpracy, animacji i rozwoju społecznego.

Obok kultury społecznie współtworzonej ważnym aspektem wizji SDK jest uznanie znaczenia form artystycznych, które nie są bezpośrednio oparte na partycypacji. W Społecznym Domu Kultury cenimy autonomię artystów i wagę twórczości powstającej z osobistego impulsu, wewnętrznej potrzeby wyrazu czy też wynikającej z zaawansowanego warsztatu i indywidualnej perspektywy. Takie dzieła – tworzone przez profesjonalistów w sposób niezależny – mają kluczowe znaczenie dla zachowania jakości, głębi i różnorodności oferty kulturalnej SDK. Stanowią one nie tylko źródło inspiracji i refleksji, ale także ważny punkt odniesienia dla uczestników procesów współtworzenia.

Niezależna twórczość artystyczna może pełnić rolę zaczynu – inicjując dialog, prowokując do myślenia, poruszając tematy tabu lub przełamując schematy, co wzbogaca przestrzeń kultury o elementy kontemplacji, estetycznej odwagi i intelektualnego niepokoju.

Szczególnie istotna jest w tym kontekście **sztuka krytyczna**, która w Społecznym Domu Kultury ma pełne prawo do istnienia – jako głos niezależny, czasem niewygodny, ale konieczny.

To właśnie ta sztuka – analizując mechanizmy wykluczenia, przemocy symbolicznej, nierówności czy alienacji – pozwala lokalnej wspólnotie zobaczyć siebie z dystansu, zrozumieć głębsze napięcia społeczne i rozpocząć proces ich przepracowywania. SDK powinien być miejscem, które nie boi się wystawiać na próbę własnych przekonań – właśnie poprzez kontakt z trudną, ale potrzebną refleksją artystyczną.

Jednocześnie nie zapominamy o **autotelicznej roli kultury** – tworzeniu dla samej potrzeby ekspresji, piękna, gry formą, językiem czy dźwiękiem. Tego rodzaju sztuka – oderwana od natychmiastowej użyteczności społecznej – stanowi bezcenny obszar wolności twórczej i duchowego oddechu. Kultura nie zawsze musi „coś rozwiązywać” – czasem jej wartość polega właśnie na tym, że niczego nie rozwiązuje, ale pozwala odczuwać, zadawać pytania, zatrzymać się, a nawet nie rozumieć.

Wreszcie, należy podkreślić rolę sztuki jako **antycypacji przyszłości** – zdolnej wyrażać to, co jeszcze nie zostało zwerbalizowane społecznie, politycznie czy emocjonalnie. To wrażliwość artystyczna często jako pierwsza chwyta podskórne napięcia i wyzwania, które dopiero za jakiś czas staną się widoczne w życiu społecznym. Dlatego Społeczny Dom Kultury powinien być miejscem otwartym na sztukę wyprzedzającą epokę, pozwalającą nie tylko rozumieć świat, ale i przeczuwać jego przyszłe trajektorie.

W tym sensie **SDK jest przestrzenią spotkania dwóch komplementarnych nurtów kulturowych**: z jednej strony kultury „od dołu” – wytwarzanej przez mieszkańców, zakorzenionej w ich doświadczeniach, rytuałach, emocjach i narracjach codzienności, a z drugiej – kultury „od góry” – inspirowanej przez twórców i artystki, wnoszących z zewnątrz nowe perspektywy, estetyki i języki wyrazu. Te dwa porządki nie są w opozycji – przeciwnie, ich spotkanie generuje napięcia twórcze, z których rodzą się nowe formy kultury, zdolne zarówno zakorzenić się lokalnie, jak i otwierać społeczność na świat.

Kluczowym fundamentem Społecznego Domu Kultury jest **idea „czulej kultury”**. Czula kultura to kultura rozumiana jako wspólny język empatii, współobecności i zaangażowania. Oznacza ona aktywną **empatię, troskę, uważność i otwartość na drugiego człowieka**, będąc praktyką codziennych relacji, współodpowiedzialności i współdecydowania o kształcie instytucji. W obliczu wyzwań społecznych takich jak samotność, wykluczenie czy polaryzacja, SDK tworzy przestrzeń troski, współodczuwania i wspólnotowości. Czulość w SDK to nie sentymentalizm, ale siła kulturowa, zdolność rozpoznawania potrzeb i emocji aby animować przyjazne warunki dla zrównoważonego rozwoju lokalnej wspólnoty. Jeśli trzeba, będzie to zarządzanie konfliktem lokalnym albo łączenie zasobów, które mogą się spotkać w domu kultury, albo oddanie głosu tym których nie słychać albo negocjowanie konsensusu wokół wspólnych spraw.

W samym centrum idei Społecznego Domu Kultury **stawiamy jego zespół, który wraz z partnerami** - artystkami i animatorami tworzy unikalną propozycję kulturalną, głęboko zakorzenioną w potrzebie kreacji sztuki i tworzenia szans na uczestnictwo w kulturze. Ich praca, pełna kreatywności i zaangażowania, dostarcza mieszkańcom inspirujących doświadczeń i angażujących form działalności. W naszym modelu kluczowe jest wzbogacenie tej działalności o ramy społeczne, co oznacza stworzenie przestrzeni do dialogu, integracji i wspólnego działania. Chodzi o to, by kultura nadal była autonomiczna i twórcza, ale jednocześnie by służyła jako narzędzie do budowania silniejszych więzi społecznych i odpowiadała na realne potrzeby mieszkańców.

Społeczny Dom Kultury pełni szereg kluczowych funkcji nowoczesnej instytucji kultury, która akceptuje i ma świadomość, że nie jest już "centrum dostarczania kultury". SDK jest przede wszystkim **otwartym forum wymiany myśli, doświadczeń i perspektyw** dla artystów, liderów lokalnych, różnorodnych grup mieszkańców, sprzyjającym nawiązywaniu relacji i dyskusji o lokalnych sprawach. Instytucja ta działa jako katalizator oddolnych inicjatyw, wspierając i ułatwiając realizację pomysłów wychodzących od mieszkańców. Jest również centrum wolontariatu, koordynując działania na rzecz lokalnych inicjatyw kulturalnych i społecznych. SDK to także przestrzeń eksperymentów i nowych technologii, promująca interdyscyplinarne projekty łączące sztukę z nauką, technologią czy ekologią.

Organizacja i zarządzanie Społecznym Domem Kultury odchodzą od tradycyjnych, hierarchicznych modeli na rzecz horyzontalnej, sieciowej organizacji pracy. Zespół SDK to interdyscyplinarna grupa osób, której zadaniem jest animacja życia społecznego, wspieranie oddolnych inicjatyw i budowanie trwałych więzi. Funkcjonowanie zespołu opiera się na wartościach, elastyczności i płaskiej strukturze, z możliwością rotacji ról. Praca zespołu opiera się na wspólnym planowaniu, regularnych spotkaniach, konsultacjach z mieszkańcami i współzarządzaniu, gdzie mieszkańcy mogą współuczestniczyć w podejmowaniu decyzji. Dyrektor takiego domu kultury dba o obecność wartości w działaniu i rozwija otwarty zespół instytucji, wspierając rozwój dobrych, rzetelnych, skutecznych metod zarządzania aby połączyć kreatywny chaos z porządkiem wspierającym dążenie do celu.

SDK, jeśli jest samorządową instytucją kultury, funkcjonuje jako łącznik między lokalną społecznością a samorządem. Pomimo finansowania i kontroli ze strony samorządu, SDK zachowuje autonomię w prowadzeniu działalności programowej. Kluczem jest połączenie stabilności finansowej z elastycznością działań, tak aby instytucja mogła reagować na oddolne inicjatywy oraz niezależnie prowadzić działalność twórczą. Integracja wymiaru twórczego, społecznego i samorządowego opiera się na partnerstwie, gdzie samorząd wspiera instytucję w odpowiadaniu na potrzeby mieszkańców, a SDK aktywnie angażuje samorządną społeczność w lokalne sprawy z wykorzystaniem narzędzi kultury i sztuki.

Przestrzeń Społecznego Domu Kultury jest projektowana z myślą o elastyczności, wielofunkcyjności i dostępności dla wszystkich mieszkańców. Ważne jest wydzielenie otwartych stref spotkań, takich jak klubokawiarnie czy przestrzenie do nieformalnych rozmów, sprzyjających integracji. SDK potrzebuje nowoczesnego wyposażenia technicznego i dobrej infrastruktury aby wspierać profesjonalne wydarzenia i eksperymenty artystyczne tworzone ze społecznością. Przestrzeń ma być dostępna, ma sprzyjać zarówno pracy indywidualnej, jak i grupowej, w tym spotkaniom międzypokoleniowym i międzyśrodowiskowym. Aby kreować nieoczywiste spotkania, gdzie indziej niemożliwe do zrealizowania.

Aby model SDK mógł się upowszechnić, konieczne jest rozwijanie partycypacyjnych strategii działania, angażowanie mieszkańców w planowanie i ewaluację programów. Ważne jest inwestowanie w rozwój kompetencji zespołów SDK, tworzenie narzędziowników dobrych praktyk. Rozpowszechnianie modelu SDK wymaga również aktywnego budowania partnerstw z innymi instytucjami i organizacjami, a także dokumentowania i dzielenia się efektami działań. W tym sensie w modelu SDK tworzenie kultury to nie tylko demokratyczna przestrzeń uczestnictwa w kulturze ale i demokratyczna przestrzeń zarządzania kulturą.

Model Społecznego Domu Kultury jest **uniwersalny i dostępny dla wszystkich lokalnych instytucji kultury**, niezależnie od ich wielkości, zasobów czy modelu organizacyjnego. Może być wdrażany etapami, poczynając od małych kroków, takich jak rozmowy z mieszkańcami, wsłuchiwanie się w ich potrzeby i otwieranie się na ich pomysły. SDK nie wymaga wielkich inwestycji, najważniejsze są kluczowe wartości będące fundamentem dla organizacji działań.

JAKIE SĄ WARTOŚCI SPOŁECZNEGO DOMU KULTURY?

Idea SDK to nie jest z góry ustalona, sztywna oferta programowa, a u podstawy działań leży siedem wzajemnie przenikających się wartości: **współtworzenie, inkluzywność, kreatywność, różnorodność, wrażliwość na kulturę, współpraca i partycypacja**. Wartości wyznaczają sens i kierunek działania domu kultury – to one określają dlaczego i dla kogo coś robimy, a nie tylko co i jak. To właśnie dzięki wartościom instytucja kultury może być żywa, otwarta i naprawdę społeczna. Poniżej krótki opis tych wartości:

Współtworzenie w Społecznym Domu Kultury to kluczowa wartość, która umożliwia lokalnej społeczności aktywne zaangażowanie w działalność instytucji na różnych poziomach – od drobnego wsparcia po realizację autorskich projektów. SDK odchodzi od narzucania tematów, zamiast tego stawia na odpowiadanie na różnorodne potrzeby mieszkańców, wykorzystując swoje zasoby (przestrzeń, sprzęt, budżet, promocję, ekspertów) do wspierania inicjatyw wykraczających poza tradycyjnie rozumianą kulturę, obejmując np. ogrodnictwo społeczne czy ratowanie żywności. Ponieważ współtworzenie to zajmowanie się sprawami istotnymi lokalnie i umiejscowienie ich na mapie lokalnej kultury. Celem nie jest maksymalizacja zysków instytucji, lecz jak najlepsze wykorzystanie zasobów na rzecz całej społeczności, co prowadzi do rozwoju umiejętności mieszkańców, integracji, obniżenia kosztów funkcjonowania i poszerzenia wiedzy o lokalnych potrzebach. Współtworzenie w SDK buduje również pomost między działaniami oddolnymi a profesjonalnymi, wzbogacając ofertę instytucji i generując wartość dodaną dla wszystkich.

Inkluzywność w Społecznym Domu Kultury oznacza tworzenie przestrzeni, w której każda osoba – niezależnie od wieku, pochodzenia, sprawności czy statusu społecznego – czuje się widziana, słyszana i jest częścią całości. SDK ma być miejscem włączającym i zapraszającym, zapewniającym zarówno dostępność architektoniczną i cyfrową, jak i otwartość na współtworzenie zajęć i wydarzeń przez różne grupy społeczne, w tym dzieci, młodzież, dorosłych, seniorów, osoby z niepełnosprawnościami, migrantów czy osoby o niskim statusie materialnym. Poprzez tworzenie bezpiecznej przestrzeni wolnej od dyskryminacji i wspieranie oddolnych inicjatyw, SDK wzmacnia lokalną wspólnotę, przeciwdziała wykluczeniu społecznemu, przełamuje stereotypy i rozwija potencjał twórczy różnorodnych grup, czyniąc z kultury narzędzie budowania relacji i wzajemnego zrozumienia.

W Społecznym Domu Kultury **kreatywność** to nie tylko zdolność do tworzenia czegoś nowego, ale przede wszystkim codzienna praktyka społeczna i zasada organizacji działań, narzędzie do budowania relacji, aktywizowania mieszkańców i poszukiwania innowacyjnych, inkluzywnych form działania. Nie ograniczamy się do kreatywności zarezerwowanej dla artystów, w SDK jest ona fundamentem instytucji otwartej na eksperymenty, gotowej do zadawania pytań i przełamywania schematów. Instytucja wspiera twórczy klimat poprzez elastyczność organizacyjną, poziome struktury zarządzania i zaufanie, tworząc bezpieczną przestrzeń do testowania pomysłów i popełniania błędów, co sprzyja rozwojowi kompetencji miękkich i budowaniu kapitału społecznego. Kreatywność w SDK staje się więc siłą społeczną, która inicjuje procesy, łączy ludzi i uruchamia energię do wspólnego tworzenia bardziej otwartego i empatycznego świata.

Różnorodność, będąca cechą każdej grupy ludzi i fundamentalnym filarem Społecznego Domu Kultury, to nie tylko deklaracja otwartości na odmienność, ale przede wszystkim siła napędowa innowacji, kreatywności i budowania zintegrowanej, wielowymiarowej społeczności. W SDK, różnorodność objawia się w podejmowanych tematach, formach działania, sposobach włączania mieszkańców i grupach odbiorców, prowadząc do wzrostu zaufania, integracji społecznej, samowiedzy lokalnej i zaspokajania potrzeb różnych grup i środowisk. Uznanie i pielęgnowanie różnorodności pozwala instytucji odpowiadać na realne potrzeby mieszkańców, wzmacniać poczucie przynależności, przeciwdziałać wykluczeniu i budować silną tkankę społeczną opartą na wzajemnym szacunku i współpracy. Zderzenie różnych doświadczeń i perspektyw w SDK prowadzi do powstawania nowych pomysłów i rozwiązań, czyniąc go podstawą kultury otwartej i włączającej, gdzie każdy gotowy przyglądać się różnorodności czuje się mile widziany i ważny.

Wrażliwość na kulturę w Społecznym Domu Kultury to fundamentalne przekonanie, że kultura odzwierciedla bogactwo ludzkich postaw, emocji i praktyk działania, co prowadzi do tworzenia otwartej, inkluzywnej przestrzeni, w której każda istotna lokalnie forma ekspresji i partycypacji jest ceniona. SDK, działając jak „radar”, aktywnie monitoruje zmieniające się potrzeby mieszkańców, nowe zjawiska społeczne i kulturowe oraz oddolne inicjatywy, zapewniając równy dostęp do zasobów SDK i angażując się w dialog międzykulturowy. Dzięki temu, SDK staje się miejscem, gdzie różnice są eksplorowane z szacunkiem, emocje społeczne akceptowane, a instytucja nieustannie uczy się i dostosowuje do nowych wyzwań, budując mosty zrozumienia i empatii w społeczności. W efekcie instytucja wrażliwa na kulturę uczy się, jak komunikować się ponad podziałami, budując wzajemne zrozumienie i gotowość do współdziałania.

W Społecznym Domu Kultury **współpraca** to proces budowania partnerskich relacji opartych na wzajemnym szacunku i zaufaniu, umożliwiający efektywną wymianę wiedzy, zasobów i pomysłów między domami kultury, organizacjami pozarządowymi, instytucjami publicznymi, artystami, animatorami i mieszkańcami. Celem współpracy jest osiągnięcie synergii działań, prowadzącej do tworzenia innowacyjnych i dopasowanych do potrzeb społeczności lokalnej działań kulturalnych, a także realizację coraz bardziej ambitnych projektów mających realny wpływ na życie społeczności. Współpraca w SDK wykracza poza sektor kultury, obejmując interdyscyplinarne partnerstwa z edukacją, pomocą społeczną, biznesem czy ochroną środowiska, a mieszkańcy są traktowani jako współtwórcy kultury i aktywni uczestnicy życia domu kultury. SDK aktywnie uczestniczy w sieciach współpracy na różnych poziomach, co stanowi platformę wymiany doświadczeń i wzajemnego wsparcia.

Partycypacja w Społecznym Domu Kultury to proces włączania mieszkańców w podejmowanie decyzji dotyczących funkcjonowania instytucji, oparty na przekonaniu, że to członkowie społeczności najlepiej znają swoje potrzeby. Choć zespół SDK zachowuje rolę doradczą, a obszary konsultacji są jasno wyznaczone, celem jest uwzględnienie perspektywy mieszkańców, którzy finansują swoją instytucję. SDK wdraża nowe narzędzia, takie jak stałe ciała doradcze, badania potrzeb, konsultacje społeczne i warsztaty wydobywcze, często wychodząc poza mury instytucji, aby angażować szerokie i różnorodne grono mieszkańców. Takie podejście pomaga lepiej dostosować ofertę, buduje bliskie relacje i wzajemne zaufanie, a także sprzyja poczuciu współodpowiedzialności za dom kultury.

W Społecznym Domu Kultury wszystkie wskazane wyżej wartości nie funkcjonują w izolacji, lecz tworzą wzajemnie zapętlony system, który pełni rolę kompasu wyznaczającego kierunek działania. To spójna propozycja wartości która powinna być połączona z otwartą postawą na potrzeby i oczekiwania mieszkańców. W ten sposób, wartości w działaniu prowadzą do powstania wielowymiarowej ale zakorzenionej lokalnie instytucji kultury.

WYZNACZNIKI SPOŁECZNEGO DOMU KULTURY

Propozycja Społecznego Domu Kultury może być również ujęta w kilkanaście kluczowych wyznaczników działania, markerów wskazujących konkretne sposoby działania wdrażające wypracowany kompas wartości:

Współtworzenie	Wyznaczniki
• W Społecznym Domu Kultury jest zatrudniony animator, którego głównym zadaniem jest wspieranie oddolnych inicjatyw mieszkańców oraz angażowanie członków społeczności w różnorodną działalność wolontariacką. • Społeczny Dom Kultury ma stałe narzędzia zachęcające mieszkańców do współtworzenia. Te narzędzia powinny być dostosowane do możliwości instytucji, potrzeb społeczności i specyfiki lokalnej. • Społeczny Dom Kultury udostępnia swoje zasoby, żeby wspierać działania mieszkańców i mieszkańek. Zadaniem instytucji jest zapewnienie aktywnym jednostkom i grupom jak najlepszych warunków. Mogą oni korzystać z przestrzeni domu kultury, jego sprzętów, kanałów promocji, środków finansowych czy wiedzy i umiejętności pracowników. • Społeczny Dom Kultury ciągle komunikuje swoją otwartość na współtworzenie. W mediach społecznościowych i na stronie internetowej podkreśla wkład mieszkańców w realizację działań. W przestrzeni instytucji znajdują się zachęty do realizacji oddolnych inicjatyw. • Społeczny Dom Kultury kieruje się zasadą subsydiarności. Jeśli są obszary działalności, którymi chcą się zająć mieszkańcy i mieszkanki, to pracownicy przekazują im nad nimi kontrolę, jednocześnie wspierając ich wysiłki.	

Inkluzywność	Wyznaczniki
• Dostępność fizyczna i cyfrowa. Budynek dostosowany do osób z niepełnosprawnościami, programy dostępne online, napisy, tłumaczenia. • Różnorodna propozycja programowa. Aktywnie i świadomie tworzona i uwzględniająca potrzeby różnych grup – dzieci, seniorów, migrantów, osób z niepełnosprawnościami itd.. • Współtworzenie kultury. Uczestnicy nie tylko „odbierają” kulturę, ale też mają realny wpływ na ofertę i kształt programu – przez konsultacje, działania partycypacyjne, projekty oddolne. Przeciwdziałanie wykluczeniu. Działania zapraszające i włączające osoby zagrożone marginalizacją – np. działania edukacyjne, integracyjne, wsparcie społeczne. • Bezpieczna przestrzeń. Dom kultury jako miejsce wolne od przemocy, dyskryminacji, uprzedzeń – z wyraźnie zakomunikowanymi zasadami współżycia.	

Kreatywność

Wyznaczniki

- Poczucie sprawczości, przekonanie, że mam realny wpływ na to, co się dzieje i jak wygląda przestrzeń, w której działam.
- Czas na refleksję, możliwość zatrzymania się, zadania pytań i przemyślenia sensu działań.
- Wiara w sens działania, poczucie, że to, co robię, ma wartość i znaczenie dla mnie oraz dla innych.
- Gotowość do popełniania błędów, otwartość na eksperyment zgodnie z przekonaniem, że to proces, a nie sam efekt, niesie największą wartość.
- Poczucie bezpieczeństwa, rozumiana jako przestrzeń wolna od oceny, w której jest miejsce na wyrażanie siebie i swoich idei.

Różnorodność

Wyznaczniki

- Różnorodne grupy odbiorców. Dom kultury oferuje zajęcia i wydarzenia skierowane do szerokiego spektrum grup, obejmującego dzieci, młodzież, dorosłych, seniorów, osoby z niepełnosprawnościami, rodziny w kryzysie, migrantów oraz mniejszości narodowe i etniczne.
- Wielokulturowe i międzypokoleniowe projekty. Organizowane są działania, warsztaty i spotkania, które prezentują różne tradycje, języki, kuchnie i formy sztuki, sprzyjające wzajemnemu poznawaniu się.
- Oferta dla grup wrażliwych. Dom kultury tworzy programy i działania dostosowane do potrzeb osób z niepełnosprawnościami, seniorów, osób LGBTQ+, migrantów czy osób wykluczonych społecznie.
- Różnorodny zespół i wolontariat. Zespoły pracownicze i wolontariackie są tworzone w sposób odzwierciedlający różnorodność społeczną, co wzbogaca perspektywę i zwiększa skuteczność działań.
- Inkluzyjna komunikacja i promocja. Stosowany jest język wrażliwy na różnorodność, a materiały promocyjne prezentują przedstawicieli różnych grup społecznych, co wzmacnia poczucie reprezentacji i zachęca do udziału.

Wrażliwość na kulturę

Wyznaczniki

- Przestrzeń otwartego dialogu i wymiany. Dom Kultury powinien być miejscem, gdzie różnorodne osoby i grupy mogą swobodnie spotykać się, wymieniać poglądami i wspólnie tworzyć, budując wzajemne zrozumienie i szacunek.
- Inkluzyjna działalność kulturalna. Całość oferty programowej powinna być projektowana tak, by była dostępna i atrakcyjna dla wszystkich, niezależnie od wieku, pochodzenia, sprawności czy statusu społecznego, promując równość i akceptację.
- Mediator międzykulturowy i międzypokoleniowy. Dom Kultury pełni rolę łącznika, który ułatwia komunikację i wzajemne poznawanie się osób z różnych kultur i pokoleń, przełamując bariery i budując wspólne płaszczyzny.
- Centrum refleksji i adaptacji kulturowej. To miejsce, gdzie społeczność może wspólnie zastanawiać się nad zmieniającym się światem, interpretować nowe zjawiska kulturowe i adaptować się do nich, wzmacniając swoją tożsamość w dynamicznym otoczeniu.

Współpraca

Wyznaczniki

- Współpraca z grupami mieszkańców. SDK aktywnie włącza mieszkańców w planowanie i realizację działań kulturalnych, inicjując i wspierając oddolne inicjatywy oraz organizując przestrzeń do wymiany opinii i budowania relacji.
- Współpraca z Organizacjami Pozarządowymi. SDK wspólnie z NGO-sami realizuje projekty kulturalne, wymienia wiedzę i udostępnia zasoby, wykorzystując ich doświadczenie w pracy z lokalnymi społecznościami.
- Współpraca z Instytucjami. SDK poszerza swoją ofertę i dociera do szerszego grona odbiorców poprzez wspólne projekty edukacyjne, wydarzenia kulturalne oraz włączanie się w inicjatywy samorządowe z innymi instytucjami.
- Współpraca z Przedsiębiorcami. SDK angażuje lokalny biznes we wsparcie finansowe i rzeczowe, a także we wspólne działania CSR na rzecz społeczności lokalnej.
- Partnerstwa Lokalne. SDK tworzy partnerstwa oparte na wzajemnym szacunku, zaufaniu i wspólnych celach, stanowiące nową formę zarządzania rozwojem środowiska lokalnego.
- Sieci Współpracy. SDK aktywnie uczestniczy w sieciach lokalnych, regionalnych, ogólnopolskich i międzynarodowych, co umożliwia wzajemne wsparcie, dzielenie się zasobami i realizację większych, wpływowych projektów.

Partycypacja

Wyznaczniki

- Społeczny Dom Kultury nie pozwala na to, żeby o działalności instytucji decydowała tylko wąska grupa aktywnych osób. Pracownicy szukają kontaktu z różnorodnymi członkami społeczności lokalnej i starają się włączyć ich perspektywę do dyskusji o działalności instytucji. Narzędzia partycypacji są dostosowane do możliwości czasowych, kompetencji i umiejętności komunikacyjnych mieszkańców.
- Partycypacja w Społecznym Domu Kultury jest procesem ciągłym a nie jednorazowym. Instytucja powinna zaplanować i zakomunikować mieszkańcom, kiedy i na jakich zasadach będzie włączać ich we współdecydowanie. Dzięki zastosowaniu stałych narzędzi dom kultury wyrabia wśród społeczności nawyk dzielenia się swoimi opiniami oraz buduje wizerunek instytucji otwartej na dialog.
- Narzędzia partycypacyjne dają mieszkańcom realny wpływ na wybrany fragment funkcjonowania Społecznego Domu Kultury. Osoby zarządzające i pracownicy są otwarci na perspektywę członków społeczności lokalnej i systematycznie wdrażają ich pomysły.
- Po przeprowadzeniu procesu partycypacyjnego Społeczny Dom Kultury informuje mieszkańców o jego efektach: jakie propozycje zostały zgłoszone, jakie działania instytucja podejmie w związku ze zdobytą wiedzą oraz które propozycje i uwagi mieszkańców nie zostaną uwzględnione (wraz z podaniem powodów).
- W Społecznym Domu Kultury zatrudniona jest osoba, która potrafi przygotowywać i przeprowadzać procesy badawcze/konsultacyjne oraz posiada czas na wdrażanie narzędzi partycypacji przygotowanych przez nią.

SPOŁECZNY DOM KULTURY JAKO KOMPAS DLA LOKALNEGO, ZBIOROWEGO WYSIŁKU ROZWOJU KULTURY A NIE PANACEUM NA BOLĄCZKI SYSTEMU KULTURY W POLSCE

Zespół powstającego czy już działającego Społecznego Domu Kultury ma trudne zadanie przetwarzania energii społeczności w (jakiś) uporządkowany plan działań i projektów, zamiast w chaos spontanicznych, nie skomunikowanych ze sobą inicjatyw, co ma kluczowe znaczenie dla efektywności i stabilności instytucji. Metodyczne (choć zindywidualizowane lokalnie) podejście pozwala na strategiczne planowanie, optymalne wykorzystanie zasobów oraz przewidywalność, co bezpośrednio przekłada się na dobrostan pracowników i jasność wizji dla organizatora. Uporządkowany plan działania, jasno komunikowane cele i przejrzyste procesy zarządzania redukują stres, zapobiegają wypaleniu zawodowemu i zwiększają poczucie bezpieczeństwa wśród zespołu. Dzięki temu pracownicy mogą skupić się na merytorycznej pracy i budowaniu relacji ze społecznością, mając pewność, że ich wysiłki wpisują się w spójną wizję rozwoju instytucji. To raczej długodystansowy wysiłek programowy a nie sprint projektowy. Uczenie się równowagi jest zaszyte w przedstawionych wyżej wartościach ale łatwo jest przekroczyć granice, bo społeczność „potrzebuje”. Jasno chcemy zakomunikować, że swoiste i wielowymiarowe bogactwo tej wizji to drogowskaz a nie zachęta do porzucenia zasad dobrej roboty ani panaceum na bolączki sektora kultury.

Po pierwsze, kluczowa jest jasna komunikacja – precyzyjne określenie celów, oczekiwań i zadań, co minimalizuje nieporozumienia i pozwala każdemu wiedzieć, co należy do jego obowiązków. Po drugie, ważna jest odpowiedzialność i zaangażowanie, czyli poczucie własności nad wykonywanymi zadaniami oraz dążenie do ich najlepszej realizacji. Po trzecie, ciągły rozwój i nauka są niezbędne w dynamicznie zmieniającym się świecie, zachęcając do poszerzania kompetencji i adaptacji do nowych wyzwań. Po czwarte, współpraca i wzajemne wsparcie w zespole tworzą synergii, gdzie wspólne działanie prowadzi do lepszych rezultatów niż suma indywidualnych wysiłków. Wreszcie, elastyczność i otwartość na zmiany pozwalają na szybkie reagowanie na nowe sytuacje i innowacyjne podejście do rozwiązywania problemów.

Model Społecznego Domu Kultury to spójna wizja rozwoju lokalnych instytucji kultury, z naszej perspektywy to nie teoretyczne założenia, ale przede wszystkim kolekcjonowanie lokalnej wiedzy i praktyki działania aby współtworzyć środowiskowy drogowskaz, który pozwala krok po kroku wprowadzać zmiany. Aby uczyć się społecznie istotnej pracy kulturowej w konkretnych strukturach organizacyjnych. Dlatego potrzebujemy trzech synergicznie działających kręgów SDK. Zapraszamy do udziału w tej podróży, mamy aż tyle, że kompas jest skonstruowany.

Tekst i redakcja:

Adam Kadenaci, Wolskie Centrum Kultury

Agata Lisowicz-Wala, Fundacja Herbateka

Bogdan Skrzypczak, Stowarzyszenie Centrum Wspierania Aktywności Lokalnej CAL

Katarzyna Doszczak-Fuławka

Maciej Zygmunt, Regionalny Instytut Kultury im. Wojciecha Korfantego

Paweł Jordan, Biuro Obsługi Ruchu Inicjatyw Społecznych BORIS

Piotr Knaś, Małopolski Instytut Kultury w Krakowie

Tomasz Ignalski, Fundacja Herbateka

Kolektyw Społecznego Domu Kultury

Sekretariat:

Stowarzyszenie Centrum Wspierania Aktywności Lokalnej CAL

ul. Paca 40, 04-386 Warszawa

mail: sdk@cal.org.pl

